



בפרוס השנה ה־38 לקיום המדינה עומדת לפנינו —

הברירה המבנית

כך התגבשה ישראל כמדינה דו־לאומית, מין דרום־אפריקה של דרום־מערב־אסיה, ובה שליטה וחצי מיליון יהודים חרדים בשני מיליון ערבים. שאין להם „חלק בדיד ולא נחלה בבניישי“.

האמת הפשוטה היא שכל הברירות שהוכרו לא היו קיימות אלא בתיאוריה. ההיסטוריון יקבע כי מעולם לא היו קיימות במציאות.

כי במציאות פועלים בני־אדם. השקפת־עולמם המודעת או הבלתי־מודעת, תפיסותיהם ואמונותיהם הן המעצבות את מהלך הבררים.

היישוב היהודי החדש בארץ, מאז ראשית העליה הציונית ועד היום, פשוט אינו מסוגל לקלוט שום אדם שאינו יהודי.

אפשר להתווכח „מיהו יהודי“, יש מתחים בין אשכנזים ומיזרחיים, מאבקים בין חילוניים ודתיים, לאומנים והומאניסטים — אך המכנה המשותף של כולם הוא רצונם במדינה שבה יחיו היהודים לבדם, או כמעט לבדם.

עולם ומלואו מפריד בין מאיר כהנא ואנשי שלום עכשיו ויש פער כלשהו גם בין גאולה כהן ועמוס עוז. כהנא רוצה לגרש את כל הערבים ממרחב־השליטה היהודי, ואנשי שלום עכשיו רוצים להחזיר את השטחים הכבושים, ובניתיים אינם מקבלים חברים ערביים לתנועות.

אך מאחרת את כולם ההכרה שאין להפוך את ישראל למדינה דו־לאומית או רב־לאומית או סלודר ליסטי, שהיא צריכה להיות מדינה יהודית הוד מוגנת.

מבחינה זו קיים קונסנזוס לאומי אמיתי, כמעט מקיר אל קיר. אין ספק שמקורו בחוויה ההיסטורית היהודית בפזורה, בשינאה העמוקה לגויים שהתפתחה במשך הדורות, ושהתחזקה שבעתים בעיקבות השואה.

אם יש עם אחד בעולם שאינו מסוגל בשום פנים ואופן לקלוט זרים, לקיים חברה דו־לאומית ורב־דתית פתוחה, הרי זה העם היהודי.

יתכן מאוד ששורשי התודעה הלאומית הזאת נעוצים בעבר הרחוק של העם, בזיכרונות היסטוריים של מייקדם, „עם לבד ישכון“. הרת היהודית היא מכשיר כביר למניעת כל מיסגרת אמיתית לחיים־בצוותא עם לא־יהודים — הן בשל הפולחן שלה, שנוצר לצורך זה, הן בשל המיתוס ההיסטורי של כתיבה־קודש. בן־גוריון הבין זאת, והסיק את המסקנה.

הו הרקע האמיתי להכרעה ההיסטורית של „שטחים תמורת שלום“. מי שרוצה להחזיק בשטחים שכבשנו, מוכרח לבחור בין שתי אפשרויות: גירוש טוטאלי (עם או בלי רצח־עם) בנוסח מאיר כהנא, או קיום מישטר דרום־אפריקאי, מן הסוג המתגבש והולך במציאות הישראלית. מישטר של אפארטהייד, „פועלים מן השטחים“, צידאדם, טרור וטרור־נגדי.

מי שרוצה לשמור על מדינה „מתוקנת“, דמוקרטית והומאנית, מוכרח להחזיר את השטחים ואת תושביהם. הוא מוכרח גם ללמוד לחיות בתנאים של שוויון של ממש עם המיעוט הערבי כישראל עצמה, שנוכחותו סותרת את „החזון“ של מדינה יהודית־הומוגנית.

זוהי הברירה — ולמעשה זוהי הברירה האמיתית היחידה.

יש גורמים במדינה המנסים להשתמש מן הברירה הזאת, כראשם עומרת מילגת־העבודה, ויש גם חוגים רבים אחרים. אולם בהיסטוריה אין אי־בחירה. אי־הבחירה גם היא בחירה. ניתן לומר שזוהי בחירתם של פחדנים. ההימנעות מן הבחירה היא בחירה בהמשך הסטאטוס קוו — כלומר, בדרום־אפריקניזציה של המדינה ככל מערכות החיים — הרוחנית, החומרית, הכלכלית והחינוכית, החברתית והצבאית.

אנחנו שוקעים במציאות זו, יותר ויותר מדי יום ביומו. אנחנו כליך שקועים בה, עד כי כלל איננו מרגישים בכך. רק מדי פעם, כאשר ידיעה מחרידה במיוחד וזקעת אלינו ממירקע הטלוויזיה או מרף העיתון, אנחנו מזדעקים לרגע, ואז אנחנו ממשיכים לשקוע בכיצה החמימה והנעימה.

עברנו מזמן את מחצית הדרך בין לונדון ליוהאנסבורג. אנחנו קרובים מאוד־מאוד ליעד זה. הרבה יותר קרובים מכפי שנדמה לרבים.

שהמאמינים — או המתיימרים להאמין — כי אפשר לשנות את המצב עלי־ידי הענקת זכויות־אזרח לתושבי השטחים הכבושים, והפיכתם שותפים מלאים במדינת־ישראל המורחבת, זוהי שטות גמורה — אם לא גרוע מזו.

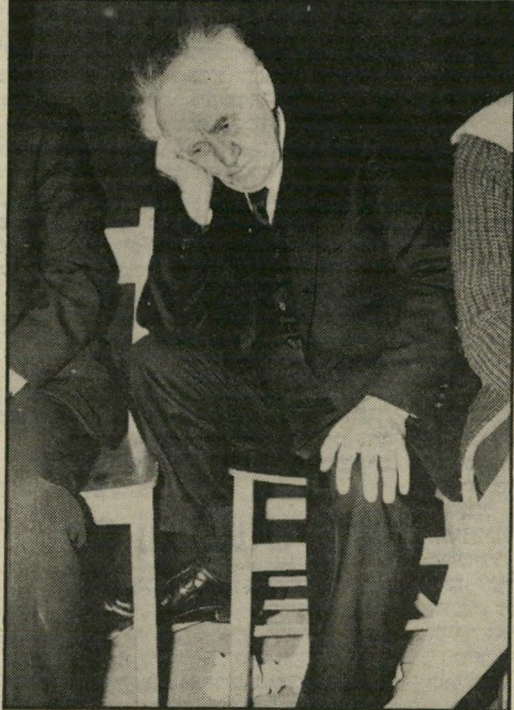
גם אילו היו תושבי השטחים הכבושים מוכנים לכך — ואין כל אפשרות כזאת — הרי הרבה היה נתקל בהתנגדות המחרצת של הרוב העושה של היהודים בישראל, לא רק כציבור מאורגן, אלא גם כמיליוני פרטים. כי הרבה נוגדי לחלוטין את הרצון הלאומי. זה היה מחייב מהפכה אמיתית — מהפיכה בכל המושגים ודפוסי־החיים, שאינה אפשרית ללא תמורה רוחנית, מן הסוג שרק גדולי הנביאים והמהפכנים בהיסטוריה היו מסוגלים לחוללה. הברירה האחת שנותרה היא פשוטה במבט: שיבה לגבולות המדינה, במיסגרת של שלום ודיקיום, או הידרדרות סופית וחסרת־תקנה למדינה דרום־אפריקאית השוכנת לחוף הים התיכון.

היישוב והתנועה הציונית, בן־גוריון ניצח בלי מאבק, הוא ביטא את רוח התנועה.

במשך 19 שנים גורלויות, שבהן התגבשו כל רפואי החיים במדינה, היא התנהלה על פי התפיסה הבן־גוריונית.

ישראל היתה מדינה יהודית בלעדית. המיעוט הערבי הקטן הוחזק במישטר נוקשה של מימשל צבאי, שלא היה אלא מיסגרת של טרור מאורגן. בחסות המימשל הופקעו מידיו שטחים אדירים. הפליטים של 1948 לא הוחזרו. כמובן, העליה היהודית הגדולה של השנים הראשונות מילאה את המדינה ברוב יהודי מאסיבי. במציאות זו נולדה השאלה „מיהו יהודי“ — שאלה שנודף ממנה ריח של ימי־הבניים — ונפלו בגללה ממשלות. איש לא חשב על הרחבת הגבולות. גם כאשר הכריז בן־גוריון, ברגע של שיכרון, בתום מלחמת־סיני, על „מלכות ישראל השלישית“, שאמורה היתה להשתרע מ־רן ועד יוטבת (האי טיראן), הוא חשב על סיפוח מידבר־סיני הריק.

מבאן גם ה„יוניות“ המפתיעה של בן־גוריון אחרי מלחמת ששת־הימים. הוא תבע להחזיר את כל השטחים שנכבשו, מלבד ירושלים. הוא לא הפך לפתע לאיש מתון או רודף־שלום. אך הוא ראה את



דויד בן־גוריון: להיות סוף־סוף בלי גויים

הסכנה הטמונה במציאות החדשה לעקרו שבו ראה הערובה לקיום המדינה: אוסיה היהודי ההומוגנית.

מילחמת־ששת־המים יצרה מציאות חדשה לגמרי. ליד ישראל נפלו שטחים כבירים, ובהם אכלוסיה גדולה, בעלת ישות לאומית מוגדרת.

לפחות בתיאוריה, עמד לפני המדינה שוב שתי אפשרויות: הראשונה: להחזיק בכל השטחים הכבושים או, בחלק מהם, להפוך את תושביהם לאזרחים מלאים במדינת־ישראל המורחבת ולהפכם שותפים מלאים במדינה.

השנייה: להחזיר במהירות האפשרית את כל השטחים שנכבשו, כדי שהמדינה היהודית הקטנה תישאר הומוגנית. כבוננס מיוחד ניתן היה להשיג תמורת החזרת השטחים גם שלום, שהיה מהווה מנוף כביר להתפתחות המדינה ושיגשוגה.

האסון של 1967 היה שלא עמד בראש המדינה אדם בעל תפיסה ברורה ונוקבת כמו דויד בן־גוריון, לוי אשכול לא היה אלא עסקן שיגרת וסוחר שכוחו היה בנייה־לעסקים „פרגמטי“. אחריו באה גולדה מאיר המטופשת והנוקשה.

התוצאה לא היתה שהתקבלה החלטה רעה, התוצאה היתה שלא התקבלה החלטה בכלל — וכך נוצרה והתבססה מציאות שכל־יכולה התחמקות ממחברות.

המדינה לא בחרה באחת משתי האפשרויות, וכך התגשמה אפשרות שלישית, גרועה משתייהן.

המדינה החזיקה בכל השטחים שכבשה ורק מידבר־סיני, השטח היחיד שהיה כמעט ריק מאדם, הוחזר לבעליו. היא לא קלתה אף אחד מתושביהם. גם תושבי ירושלים המזרחית. שסופחה רשמית למדינה, לא הפכו לאזרחי־ישראל, ונשארו בגדר אזרחי מדינה אוייבת, וכך, כמובן, גם הדרוזים כרמת־הגולן.

כאשר קמה מדינת־ישראל עמדה לפני הברירה בין שתי אפשרויות, שנגעו לכל תחומי־החיים של המדינה החדשה ולעצם מהותה.

האפשרות הראשונה היתה להקים מדינה „יהודית“ — כלומר, מדינה שתהיה נחלתם הבלעדית של היהודים. מדינה כזאת היתה מוכרחה להיות קטנה. האפשרות השנייה היתה להקים מדינה השייכת לאזרחים בני עמים ו/או דתות שונים. מדינה כזאת יכלה להיות גדולה יותר.

ברירה זו לא היתה מוסתרת ובלתי־מורעת. היו בין אבות המדינה מי שראו אותה בבירור.

האיש בעל המבט הכביר ביותר היה, בלי ספק, דויד בן־גוריון. בניגוד לכל יורשיו, עד עצם היום הזה, היתה לבן־גוריון תפיסה ברורה, שהייתה עשויה מיקשה אחת. מותר לקרוא לו בשם „אדריכל המדינה“, מפני שהוא החזיק בראשו תוכנית מגובשת של הבניין העומד לקום.

בן־גוריון דגל בצורה הדיממשמעת במדינה „יהודית“. מדינה ליהודים, וליהודים בלבד. מדינה הומוגנית.

לכן לא היה לבן־גוריון שום קושי בבואו להסכים למדינה יהודית קטנה מאוד, זו שנקבעה עלי־ידי האו"ם בהחלטה ההיסטורית של 29 בנובמבר 1947.

אומנם, בן־גוריון סירב לקבוע כחוק את גבולות המדינה, והיה מוכן בהחלט להרחיב אותם לעת מצוא. אך התנאי שלו היה שבשטח הנוסף לא יהיו בני־אדם, שיהיה זה שטח ריק. על פי הנחיה זו הוא ניהל את מלחמת־העצמאות, בייחוד מחורש מאי 1948 והלאה. הוא כבש שטחים וגירש מהם את תושביהם הערביים (או, לפי התפיסה הנעימה יותר, הם „ברחו“ משם).

אם ככלל נשארו ערבים במדינת־ישראל בתום המלחמה, הרי היה זה כמעט בטעות. מח"ט הגון, ממוצא יהודי־קנדי, סירב לבצע את ההוראה לגרש את תושבי נצרת, אחרי שצה"ל התחייב בהסכם־הכניעה שלא לגעת בהם לרעה. ואילו כפריהמשולש לא נכבשו כלל, ולכן גם אי־אפשר היה לגרש את תושביהם. הם סופחו לישראל על־פי הסכם עם המלך עבדאללה, בתנאי מפורש שתושביהם יישארו במקומם.

אין ספק שבן־גוריון הגשים את המגמה המרכזית של התנועה הציונית. תנועה זו נולדה בסזורה היהודית, מנהיגיה ונהגיה שאפו להקמת מדינה, שבה יוכלו היהודים להרגיש בבית, שבה יהיו אזרחים לגורלם, ושבה הם יהיו לבד. נמאס להם להיות בין הגוים ולצד הגוים. הם רצו להיות סוף־סוף בבית משלהם, בחברת בנייה־משפחה בלבד.

זה היה רעיון המדינה ההומוגנית, שבן־גוריון היה חסידו הנלהב ושימש לו גם כמסיונר, למשל כאזוני המאורנים בלבנון והמתנחלים הצרפתיים באלג'יריה. הוא האמין שמתכונת זו טובה לכל העמים.

מול תפיסה זו עמדו קבוצות שדגלו בתפיסות אחרות. הן היו כולן נכחנות מיעוט זעיר, אך הן היו קיימות וראשונן השמיעו את דיבריהן בכתב ובעל־פה.

אחד הבלטים שבהם היה יונתן רטוש, אבי התנועה „הכנענית“, רטוש הציע לסלק את הרת היהודית ואת המסורת היהודית, להינתק מן העם היהודי (הוא ראה בו „ערה“ בלבד) ולהקים אומה „עברית“ גדולה ומתפשטת.

רטוש טען שאין אומה ערבית בנמצא, וגם לא אומות ערביות. הערבים לא היו בעיניו אלא אוסף של בני־אדם. שאפשר היה לקלוט ולהטמיע אותם באומה העברית החדשה.

הוא רצה ליצור אומה גדולה, פתוחה וקולטת, בעלת עשרות מיליוני בני־אדם, בני־אדם, שתקום אימפריה מחוף הים־התיכון ועד לנהר־ספרט והלאה.

היו קולות שהציעו שהמדינה החדשה תהיה חילונית ודמוקרטית (לפני שאש"ף אימץ לעצמו זמנית מושג זה) — מדינה שהרוב בה יהיה אומנם ממוצא יהודי, אך שבה יגורו בני עמים שונים ודתות שונות, בשוויון מוחלט, כשמאחדת אותם הנאמנות למדינה.

בעלי דיעות אלה יכלו להסתמך על התקדים האמריקאי. בארצות־הברית אין חשיבות למוצאו של אדם ולדתו. ולהלכה גם לא לצבע־עורו. חשובה אך ורק האזרחות האמריקאית. הנאמנות לרגל של ארצות־הברית ולחוקיה.

כל אזרחי ארצות־הברית מהווים את „האומה“ האמריקאית. בארצות־הברית, לאומיות ואזרחות אחת הן.

הקומוניסטים יכלו להסתמך על התקדים הסובייטי. בברית־המועצות חיים בייחד בני אומות רבות, ולפחות להלכה מובטח שוויון לבני כל האומות, ששכל אחת מהן זוכאת לאוטונומיה תרבותית ולשונית. (התפיסה הזאת מבוססת על ההנחה שכל אומה יושבת בטרטוריה מסוימת, ומבאן מצבם החריג של היהודים, הגורם לצרות כה רבות ליהודים ולק"ב.)

אף אחת מן הקבוצות האלה לא יכלה להשפיע, מפני שגישתן נגדה לחלוטין את הכיוון ההרחני של